

הלכות תפלה סימן ק קא

ק תפלת המועד צריך לסדר. ובו סעיף אחד:

א *תפלות של מועדות (א) ושל (ב) ראשי־התקופות צריך להסדיר תפלתו קדם שיתפלל כדי שתהא שגורה בפיו: הגה ויש אומרים וקרא (ב) קשמתפללים על־פה, אכל קשמתפללין (ג) מתוך (ד) [3] הסדור מתר, דקא רואה מה שמתפלל (וכן נוהגין) (כ"י בשם הר"ר מנחם ויכ"ח תניא בשם ר"א):

קא שצריך לכוון בכל הברכות, ושכחול להתפלל בכל לשון. ובו ד' סעיפים:

א (א) ***המתפלל צריך (ב) שישכחון בכל הברכות. *ואם אינו יכול לכוון בכלם, לפחות *יכוון (ג) ב'אבות'. ואם לא כן ב'אבות', אף־על־פי שכונן בכל השאר יחזור ותפלה:** הגה (ד) *והאידין אין חזרין בשכיל חסרון (ב) (ב) פננה, שאף בתורה קרוב הוא שלא יכנו, אמרן למה יחזור (טור): **ב** *לא יתפלל (ג) *בלבו לבד, אלא מתוך הדברים בשפתיו (ה) ומשמיע (ו) [2] לאזניו בלחש, (ז) ולא ישמיע (ז) קולו. *ואם אינו יכול

א נכוח ליה ב שם בראשי ג שם ליה ד שם כיד

באר היטב

(ב) ר"ח. עין ב"ח וכנסה"ג: (3) הסדור. ובפיוטים שחומר פרושם צריך להסדיר תחלה ולא מהני ספר בנה, ט"ו:
 (ב) פננה. אכל בק"ש כיון דרי בקסוק א' חזרין כמיש סי"ג ס"ד:
 (3) בלבו. ואם התפלל בלבו צ"ע אם נצא, עמ"א: (2) לאזניו. ואם לא השמיע לאזניו נצא. ה"ר"י ז"ל לא היה משמיע קולו אפלו במורדות, רק בפעולות קצות ע"ז: [2] לאזניו. עה"ט. ועין ב"ר אפרים מ"ש מהגרי הכה"ס בברכות. וקרי"ם פ' ט"ט. משמע שאף חברו העומד אצלו לא ישמע. אף גדולה מזה כשב בזה פ' נישא: ובגין כך לא

שצריך תשובה

[3] הסדור. עה"ט. והכנסה"ג סבב דקרא וצלקא מהפללין תפלת ר"ח וכיצא בע"פ. ועין ב"ר"י המנהיגים גם בתנקה ומורים לאזניה בע"פ. וטוב לומר להתפלל בתנקה ומורים ומצרים תפלה ראשונה מתוך הספר. ועיש בשם ה"ש"ש תרבי"ש ששם סאביו שקבל שלא נתנו להסדיר תפלה מועדים לפי שאין להסדיר רק קשהיה בלה תפלה סתומה, ועיש בתשובה רש"י"ש סימן קנ"ג. ונראה דלפי מ"ש שלא תשמו בתנקה ומורים כיון דתפלה דווער"ם היא, שגורה היא כפסא דקרא דאיש"י. ואף ששכר עלי שנה וזכרים אותה היטב (אין צריך סדור: [6] פננה. עין בה"ט וכתב הטור שצריך אדם עצמו לכוון ע"פ פתחיה של כל פרק כיון כיון ענינים סבב: בקולות אף על מה מצלי כחשיי ואלו יושמע קולא דילה בקולות לבד ודבקה

משנה ברורה

א (א) ושל ראשי־התקופות. כן הגרסא בכמה ספרים ובבאור הגר"א, ורוצה לומר: תפלת מוסף, והשעם: מפני שאין מתפלל אותן תדיר אלא לפרקים אין רגיל בהן כל־כך. ובכ"ר מגידים בשם הג"ח ופ"ר תד"ש כתב, והוא הדין "נעילה ונבואה" ושמירת או "בימי" וכ"ז דתנקה ופארים גם־כן צריך להסדיר (מתחלה) או שיתפלל מתוך הסדור (3). ובש"י נכנסת הגדולה תמה על מנהג האנשים שמקלין בכל זה להתפלל בעל־פה ואינם מסדרים מתחלה, שאינו יודע על מה סמכו, ועין בשערי תשובה. ולכתחלה בנדאי כיון לומר להתפלל בתנקה ומורים ומועדים וראשי־התקופות על־כ"פנים תפלה ראשונה מתוך הסדור וד':

(ב) **אשמתפללים על־פה.** כתב מחצית השקל: שלא כדיו נוהגין העולם שאומרים ברכת קדוש לכהנה בעל־פה ואינם מסדרים אותה מתחלה, ועין בשערי תשובה: (ג) **מתוך הסדור.** ותפלות ופיוטים שחומר פרושם, צריך להסדיר תחלה (4), ולא מהני ספר בנה [ט"ו]:

א (א) **המתפלל וכו'.** ויגדיל אדם עצמו לכוון על־כ"פנים (ב) **פתחיה של כל פרק (1):** (ב) **ש"כנון.** הינו (ג) פרוש המלות (5). על־פ"ן מה כיון מאד להמונים שילמדו פרוש המלות של כל התפלה, ועל־כ"פנים של פרקת "אבות" ר"מדי"ם בנדאי יש חוב עליו לידע באור: (ג) **ב'אבות'.** פי הוא סדור שבחו של מקום, על־פ"ן אינו כדיון שיהא אז פוננה לבדו לזכרים אחרים. (ג) ויש פוסקים דגם "מודים" חשוב כ"אבות (3) לכתחלה. ואם (ד) הוא משער שאפלו כ"אבות" לא יכוון, לא יתפלל כלל עד שתתישב דעתו (4) שיהיה יוכל על־כ"פנים לכוון ב"אבות" (5): (ד) **והאידין וכו'.** כתב הח"י אדם: נראה לי, כיון דמצד הדין צריך לחזור ולהתפלל (6), על־כ"פנים אם נזכר קדם שאמר "ברוך אתה ה'" בסוף פרקת, יחזור לומר מ"אלה" אברהם" וכו' (8). **ב** (ה) **ומשמיע.** ויש (ה) שכתבו דצריך לחש לזכרי

באר הגולה

* **המתפלל וכו'.** זה איתא אפלו למאן דאמר לעיל בסימן ס סעיף ד דמעות אין צרכות כנה. רשם הינו לצאת ידי המצוה. מה שאין כן בנה דענינו הוא שלא יכוון בדברים אחרים בעת התפלה. ומשמע מלשון תרבי"א הסובא בבית יוסף לעיל בסימן סג דבזר המתחיל כתב, ויש לומר באבות שלא יקרא לבד פונה באמצע הברכה לזכרים אחרים (9), ואפלו אם בעת שיאמר אחר־כך המלות של הברכה יחזור ויכוון (10), כן משמע לכאורה שם מפשטות לשונו אף היה לנחות קצת, ויש לעין לענין יעבור, ועל־כ"פנים לכתחלה יש לומר כזה מאד: * **ואם אינו יכול וכו'.** משמע מלשון זה דאפלו לכתחלה מותר לעמוד ולהתפלל, כיון שהוא אנוס שאינו יכול לישב דעתו, וכן משמע לשנא דברוקא. ולפ"א שלא יזכר זה ברמב"ם שקכת דין זה רק בלשון יעבור, שאם כן בברכה ראשונה נצא. ואולי באינו יכול גם הוא מודה, וזה מוטב מש"א יתפלל כלל. ועל־כ"פנים נראה פשוט, דאם יכול להסתמך ולישב דעתו משרותיו ולא יעבור וכן קוראת שמה ותפלה על־ידיה, וצריך לישב דעתו: * **הוא ב'אבות'.** עין לעיל בסימן נג סעיף ה בה"ט דמשמע שם דבריעבר מהני אם התפלל ש"י אף שהוא מבין מה שהוא אומר: * **ואולי ישמע מיר' שמעון על־כ"פנים ברכת אבות,** או אפשר דש"י צריך טפי מהם דישמע כעונה, ויהי כאלו השומע אחר בעצמו הברכה אבות והוא מבין באורו. ולפי מה שכתב הפרי"מ בסימן תר"ח באש"ל אברהם סעיף קט"ו ט, אי אפשר להוציא באופן זה, ועל־כרחך כתיובנו הראשון: * **והאידין אין חזרין וכו'.** לכאורה פתחו אם סיס השמונה־עשרה ולא כן באבות, אכל אם עומר אצל "אתה גבור" ונוכר שלא כן באבות, כיון דמצד הדין לא יצא בנה, האף נאמר לו שצריך עוד ברכות שלא יצא בהם, אחרי דחסר לו ברכת אבות, וכי מפני שקרוב שלא יכוון נאמר לו שצריך עוד ברכות שבנדאי לא יצא בהם (11) כן היה נראה לי. אכל מדברי הח"י אדם כלל כד דין ב משמע דאינו חוזר אפלו עומד אצל "אתה גבור". ויותר נראה לי עצה אחרת באופן זה: שלא יאמר עוד עתה כלל, ויסתמך על הש"י (12) שיאמר ברכת אבות ויכוון לצאת, ויבטיח הש"י לזכרת "אתה גבור" תחיל בעצמו (13), ויהא תפלה קומא לן דאינו מוציא אלא וקרא מי שאינו בקי, מה שאין כן באבות, כיון שאינו יכול לזכר אותה בעצמו: * **בלבו.** ובריעבר את התפלל בלבו, מצד הפסוק אברהם ולא נצא (14), וכן כתב בספר נפש החיים פרק ה: * **ואם אינו יכול לכוון בלחש.** עין במשנה ברורה בשם הט"ו. ולפי מה דאיתא בזהו שאם מגיב קולו בתפלה כל־כך עד שחברו יכול לשמע אין תפלתו נשמעת למעלה, נראה לי שאין לספק על קלתו של זהוה שאף לכתחלה לא ישמיע לאזניו. אכל הפסוק אברהם כתב שאין רגזה מהזכר, וכן כתב בבאור הגר"א דאף דעת הזכר הוא כשהשתחוץ ערוך, וכן כתבו (ו) שארי אחרונים שטוב יותר לכתחלה שישמיע לאזניו. ובריעבר לכלי עלמא אם אמר בלחש כל־כך שאפלו לאזניו לא השמיע, נצא, כיון שמכל מקום הוציא בשפתיו: (ו) **ולא ישמיע.** דכתיב בתפלת תנה "רק שפתיך נעות וקולך לא ישמע" (14), וכל המשמיע קולו בתפלתו (15) הרי זה מקטני אמת (16), כאלו אין מאמין שהקדוש־ברוך הוא שומע תפלת לחש; וכל המגביה קולו בתפלתו הרי זה מנביאי השקר, שהיה ברפך לצעק בקול לעבודה וזה שלחן. ועין בכרמ"י יוסף וכתב אדם. דלכתחלה צריך להתפלל בלחש כל־כך, שאף חברו העומד בסמוך לו לא יהיה יוכל לשמע; ומכל מקום אם אי אפשר לו לכוון בענין זה, יש לו לעשות בענין שישכחון קולו בתפלה כל־כך וקדלקמה: (ז) **קולו.** ואפלו בפסוקי דזכרון (18) טוב שלא להרים קולו (19), פי הקדוש־ברוך הוא שומע בלחש, לא פאותם המגביהים קולם יותר מדי.

שער הציון

(6) טור: (3) ח"י אדם: (2) ס"מ ואתה, אף בס"מ סבב דלענין יעבור "מודים" קיל מ'אבות', ובאגדה סתם בזה: (ד) טור ושלחן צריך הגר"י: (5) ב"ר הכה"ס: (1) הגר"י ותי"אדם:

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן ק קא

ביאורים ומוספים

סִימָן ק

תְּפִלַּת הַמוֹעֵד צְרִיף לְסִדֹר

[משנ"ב ס"ק א]

צְרִיף לְהַסְדִיר⁽¹⁾ מִתְחַלֶּה⁽²⁾ או שִׁיתְפַּלֵּל מִתּוֹךְ הַסְדוּר⁽³⁾.

(1) וגם על ידי הרהור, כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת) שמועיל לסדר את הברכות תחילה.

(2) והמסדר תפילתו, כתב הכף החיים (ס"ק ה) בשם הפתח הדביר שיאמר את הברכות בלי שם ומלכות, והוסיף, שבמאמר מרדכי (ס"ק ג) משמע שכשהשי"ץ מסדיר תפילתו חותם בשם ומלכות.

(3) וכשמתפלל מתוך סידור, כתב לעיל (סי' צו ס"ק ח) שירשום את כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפילה, כדי שלא יצטרך לחפש באמצע התפילה, וההפסק יגרום לו שלא יכוון יפה.

ולענין שי"ץ, מבואר בגמרא בראש השנה (לד', ב) שכדי שתהיה התפילה שגורה בפיו בחזרת השי"ץ, עליו להתפלל גם בכל ימות השנה בלחש.

ואף אם מתפלל בחזרת השי"ץ מתוך סידור, כתב הערוך השלחן (סי' קכד ס"ד) שאף על פי כן עליו להסדיר תפילתו בתפילת לחש, שחוששים שמא יטעה מפני אימת הציבור.

ולכן שי"ץ הרגיל להתפלל בנוסח אחר מהציבור, הובא לקמן (סי' קכד ס"ק ד) שלדעת השו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' בט וח"ד סי' לג) עליו להסדיר את תפילתו על ידי שיתפלל בלחש לפי נוסח הציבור. מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' לא אות ג) כתב שבתפילת לחש יכול להתפלל כפי הנוסח שרגיל בו, ורק בחזרת השי"ץ יתפלל בנוסח הציבור, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק דיני נר שבת עמ' רמה).

והוסיף הגרי"ש אלישיב, שהחשש שיערב בחזרת השי"ץ את שתי הנוסחאות אינו דומה לחשש שלא יתפלל כראוי, שהרי גם אם יטעה ויערב את שתי הנוסחאות בודאי יצא ידי חובת תפילה, שכן שתייהן 'נוסח' של תפילה הן. וכן הורה הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ה סי"ט ובכרז הלכה אות לא) והגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' כג), והוסיף הגרי"ש וואזנר (שם) שכל זה בתנאי שמכיר ויודע שלא יטעה בתפילתו. וכן הובאה עדות מהחפץ חיים (דרך שיחה ח"א עמ' תקלג). וראה מה שכתבנו לעיל סי' סח ס"ק ד, ולקמן סי' קכד ס"ק ד.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְתַפְלוֹת וּפְיוּטִים שֶׁמִּנְדוּר פְּרוֹשִׁם, צְרִיף לְהַסְדִיר תְּחִלָּה⁽⁴⁾.

(4) ואף שאין חובה לאומרים, וכמבואר ברמ"א לקמן (סי' קיב ס"ב) שאמירתם היא בגדר 'מנהג', בכל זאת יש לסדרם תחילה.

וכן לענין קריאת התורה, התבאר לקמן (סי' קמב ס"ק ו) שעל הבעל קורא להסדיר מתחילה את הפרשה, כדי שתהיה שגורה בפיו בכל הדיקדוקים.

סִימָן קא

שְׁצִרְיָה לְכוּן בְּכָל הַבְּרָכוֹת, וְשִׁיכּוֹל לְהַתְפַּלֵּל בְּכָל לְשׁוֹן

[משנ"ב ס"ק א]

וְרָגִיל אֲדָם עֲצָמוֹ לְכוּן עַל-כֵּל-פָּנִים בְּתַחֲמִיקָה שֶׁל כָּל בְּרָכָה⁽¹⁾.

(1) ובטעם הדבר ביאר הטור [שהוא מקור דברי המשנ"ב], שבכל חתימות הברכות יש בסך הכל מאה ושלש עשרה תיבות, כמו שיש בתפילת חנה, ומאה ושלש עשרה פעמים כתוב בתורה "לכ", לומר שצריך בהן כוונת הלב. והוסיף הבי"ח שסיוס של כל ברכה הוא שבח, ועדיף שיכוון בזה מאשר בבקשותיו.

[משנ"ב ס"ק ב]

הִינּוּ פְּרוֹשׁ הַמְּלוֹת⁽²⁾.

(2) ולכוון בשמות ויחודים, כתב לעיל (סי' צח ס"ק א) שלא יעשה כן אלא מי שבא בסוד ה', שאם לא כן חס ושלום מקלקל בזה הרבה, אלא יתפלל כפשוטו להביא הדברים בכוונת הלב.

[משנ"ב ס"ק ג]

וְיֵשׁ פּוֹסְקִים דְּגַם "מוֹדִים" חָשׁוּב בְּ"אַבוֹת"⁽³⁾ וכו', וְאִם הוּא מְשַׁעַר שְׁאֵפְלוֹ בְּ"אַבוֹת" לֹא יִכּוֹן, לֹא יִתְפַּלֵּל כָּלֵל עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב דַּעְתּוֹ⁽⁴⁾ שִׁיְהִי יוֹכֵל עַל-כֵּל-פָּנִים לְכוּן בְּ"אַבוֹת"⁽⁵⁾.

(3) והחיוב לכוון ב'מודים', כתב הגרי"י קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' כז) שתלוי בגירסת הגמרא (שם לד', ב), שהרוקח (שורש זכירת ה' והתפילה) והספר חסידים (סי' קנח) גרסו בגמרא שאם אינו יכול לכוון בכלן יכוון באבות או בהדיות [מודים]. והוסיף, שהדעת תורה (ס"א) הביא גירסא בשם האגודה (סי' קט), שנחלקו בגמרא באיזה מהברכות יכוון, שאחד אמר ב'אבות' ואחד אמר ב'מודים', ולכן כתב הגרי"י קניבסקי (שם) שמי שלא כיוון ב'אבות', יזהר מאד לכוון ב'מודים' ויצא ידי חובה לדעת כמה פוסקים.

(4) ומי שמשער שאם ימתין עד שיוכל להתפלל בכוונה יעבור זמן תפילה, כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"א הע' ז) שהמנהג להתפלל לפני סוף זמן תפילה.

(5) והאם יש לכוון בכל התיבות שב'אבות', הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' נט) הוכיח מהירושלמי שצריך לכוון בכלן, ובספר נחלת אליהו (לגרי"א דושניצר עמ' טז) מובא ששאל את החפץ חיים מדוע הכוונה בברכה הראשונה מעכבת, והרי לא גרע ממי שדילג קצת מהברכה באותן תיבות שאינן מעיקר המטבע שאינו מעכב, והשיב החפץ חיים שאולי בברכה ראשונה כל הנוסח הוא לעיכובא, וכן דעת הגרי"י קמנצקי (אמת ליעקב). מאידך, דעת הגר"שז' אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה הע' ט) והגרי"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה רח) שהכוונה המעכבת ב'אבות' היא רק באותן תיבות שהן עיקר ענין הברכה ותוכנה, אבל בתיבות שהמשמעות מובנת גם בלעדיון אין הכוונה מעכבת, ואם לא כיוון אינו צריך לחזור.

[משנ"ב ס"ק ד]

כִּינּוּן דְּמַצֵּד הִיָּין צְרִיף לְחוֹר וְלְהַתְפַּלֵּל⁽⁶⁾ וכו', יִחוּר לומר מ"אַלְקִיז' אֲבָרְהָם" וכו'⁽⁸⁾.

(6) וכיון שמעיקר הדין חייבים לחזור ולהתפלל, אדם שבררך כלל מכוון בתפילתו ומחמת שהחויק בידו איזה חפץ לא כיוון ב'אבות', כתב בשעה"צ לעיל (סי' צו ס"ק ב) שגם בזמנינו חייב לחזור ולהתפלל.

(7) ואף שיש בחלק שחור עליו הזכרת שם שמים, מותר לו לאומרו שנית, ומי"מ לחזור לתחילת הברכה אינו יכול, שכיון שאינו חייב לחזור יש בזה חשש ברכה לבטלה. וכן לענין מי ששכח לומר בעשרת ימי תשובה וכתוב לחיים' וכו', כתב לקמן (סי' תקפב ס"ק

המשך במילואים עמוד 27

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן קא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

אָפּלוּ הַשְּׂמִיעַ קוּלוֹ בְּמִקְצֵת, וְכָל-שָׁפֵן לְהַגְבִּיהַ קוּלוֹ²¹¹.

21) ואם חבירו העומד בסמוך אליו שמע ממנו את סיום הברכה, הסתפק בהגות חכמת שלמה (סי' קכד ס"ז) אם יענה אמן על ברכתו, דעת הגר"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ב ס"ב) וארחות הלכה (ע' 117) שלא יענה אמן, כיון שנתקן לאומרה בלחש והלה עשה שלא כדיון כשאמרה בקול, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו אות א). מאידך, בספר משמרת שלום (פרלוב, ח"א סי' יא ס"ב) כתב שעדיף שילך מושם, אך אם שומע יענה אמן, וכן הורה הגר"י קרליץ (חוט שני פסח עמ' שח) שיכול לענות אמן. ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קסד) הביא את דעות הפוסקים בזה, והוסיף שכל זה דוקא ביחיד המתפלל בציבור, אבל אם מתפלל ביחידות וחבירו שומע אותו, חייב לענות אמן, כיון שאם רוצה להריים את קולו כדי לכוון מותר לו. והמטה אפרים (סי' תקפב באלף המגן ס"ק מג) כתב שבראש השנה ויום כיפור אם מוכרח לעמוד ליד מתפלל שמגביה את קולו בתפילה, יענה אמן, כיון שיש פוסקים הסוברים שבמינים אלו מותר להגביה את קולו.

[משנ"ב ס"ק יא]

לְעוֹרֵר הַכְּנָה²².

22) וגם את הידיו שבתפילה, כתב המקור חיים (סי' ג ד"ה אפילו) שיכול לומר בקול, כיון שנוסח זה שווה לכולם.

[משנ"ב ס"ק יב]

כְּדִי לְעוֹרֵר הַכְּנָה וְלְהַשְׂמִיעַ שְׁפִיר הַדְּבָרִים, שְׁפִיר עֲבָדֶיךָ²³.

23) וכן מה שנהגים שמי שלא התפלל וגם לא שמע קדושה, שמתפלל שלש ברכות ראשונות בקול כדי שהציבור יענה עמו קדושה, ואחר כך ממשיך בלחש, כמבואר ברמ"א לקמן (סי' קכד ס"ב), כתב הכף החיים (סי' ו) שאינו בכלל האיסור, כיון שעושה כן לזכות לומר קדושה, וכן כתב הכנסת הגדולה בהגותו על הטור.

[משנ"ב ס"ק יג]

וּמִצְוַת מִן הַמִּבְחָר הוּא דוֹקָא בְּלִשׁוֹן-הַקֹּדֶשׁ. וְעַן בְּסִימָן סב סְעִיף ב' בְּמִשְׁנֵה בְּרַחֲהָ שְׁמ"א²⁴ וכו', דְּמָה שֶׁהִתְרִיד לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל לִשׁוֹן הֵינָנוּ דוֹקָא בְּאִקְרָא²⁵.

24) שם (סי' ג) התבאר, שהוא הדין שיוצא בכל לשון בברכת המזון, קידוש, ברכת המצות והפירות, והלל.

25) וכן דוקא שמתפלל בלועזית את סדר התפילה המקובל, אך לסדר נוסח תפילה לעצמו בלועזית, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' ע אות ד) שאסור לעשות כן, ולכן אותם בני אדם שיודעים רק אנגלית, עד שילמדו לשון הקודש יתפללו באנגלית מתרגום שנכתב על ידי שומר תורה ומדקדק במצוות. וכן הורה הגר"ש אלישיב (ישא יוסף אור"ח ח"ב סי' ל) לעילי רוסיה שאינם יודעים לשון הקודש, שיתפללו בשפתם עד שיוכלו להתפלל בלשון הקודש.

[משנ"ב שם]

אָכַל לִקְבֵעַ בְּקִבְעֵה תְּמִידִית וכו', זֶה אֵי אֶפְשֶׁר בְּשׂוּם אֶפְנ"ו²⁶ וכו', וְהַסְפִּימוּ שְׂאִסוּר גְּמוּר הוּא לְעִשׂוֹת כְּנ"ו²⁷.

26) ומה שכתב לעיל (סי' נה ס"ק א) שכשאין בציבור מי שירעד לשון הקודש, יוכל להיות שי"ץ בלשון לועזית, היינו באקראי ולא בקביעות.

27) וכתב התפארת ישראל (סוטה פ"ז מ"א בועז אות א) שאפילו אם היתה מצוה בתורה להתפלל בלשון אשכנז, היה כח ביד חכמי הדור לעקור מצוה זו, כיון שעושים כן למיגדר מילתא, וכל המשנה ירו על התחתונה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְהוּא שְׂבִיבִין אוֹתוֹ הַלְשׁוֹן²⁸ עַל בְּרִי²⁹, אָכַל בְּלִשׁוֹן-הַקֹּדֶשׁ יוֹצֵא³⁰ אָפּלוּ אֵינּוּ מִבֵּין הַלְשׁוֹן³¹.

28) ולהתפלל בלשון הקודש ואחרי כל קטע להוסיף תרגום בלועזית, כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' ח) שאסור לעשות כן, ואפילו בדיעבד צריך לחזור ולהתפלל.

29) דוקא אם אנשים במדינה מדברים כך, אבל אם הוא ועוד איוה אנשים יהודים יודעים את הלשון הזו, כתב בבית הלל לעיל (סי' סב ס"ב ד"ה יכול) שאין זה נחשב ללשון באותה מדינה. ובהגה"ה שם סיים שלמעשה צריך עיון.

30) אמנם לענין ברכת 'אבות' ומישים, כתב לעיל (סי' ב) ולקמן (סי' קכד ס"ק ב) שיראה להבין מה שהוא אומר.

31) ולצאת ידי חובת תפילה מהשי"ץ בחזרת השי"ץ, כתב לקמן (סי' קכד שם) שאפילו אם השי"ץ מתפלל בלשון הקודש חייב השומע להבין, והחזירא (אור"ח סי' יט ס"ק ג) כתב שיתכן שירצאין מהשי"ץ אפילו כשאינם מבינים, משום שהם כהעם שבשדות שאנוסים הם, ונשאר בצ"ע. וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם.

[משנ"ב ס"ק טו]

אָכַל צְבוּר אֵין צְרִיכִין מְלִיץ³².

32) ויחיד המתפלל בלשון לע"ז יחד עם ציבור המתפלל בלשון הקודש, מבואר בחידושי החתם סופר (שבת יב, ב) שנחשב שמתפלל בציבור, ומותר לו להתפלל בלועזית.

[משנ"ב ס"ק טז]

בְּסִינֵי שֶׁל חוֹלָה³³ מְתָר בְּכָל לִשׁוֹן, דְּהַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְצוּי שְׁמ"א³⁴.

33) וחולה זה, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פי"א הע' מוח) שאולי מדובר דוקא בחולה שיש בו סכנה, וצ"ע, אמנם בשפתו חכמים (בראשית מז, לא) משמע שמדובר אפילו בחולה שאין בו סכנה.

34) ולכן מבואר בגמרא בשבת (יב, ב) שמותר אפילו בארמית. ודוקא תפילות לרפואת החולה, אבל תפילות אחרות, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל שם) שלא הותרו בארמית, ואפילו לחולה עצמו.

[משנ"ב ס"ק יח]

וּמְשׂוּם הֵכִי מְתָרוֹת הַנְּשִׂים לְהַתְּפַלֵּל בְּשָׂאֵר לִשׁוֹנוֹת³⁵.

35) והוסיף לקמן (סי' קכב ס"ק ח) בשם החיי אדם, שנבן וראוי להתפלל בכל יום בתפילת שמונה עשרה [קודם יהיו לרצון] על כל מה שידע שצריך לו, ואם אינו יודע לדבר צחות בלשון הקודש, יאמר בלשון שירע, ובלבד שיהיה מקירות ליבו.

[משנ"ב ס"ק יט]

וְלִפִּי זֶה אִם מִתְּפַלֵּל בְּבֵיתוֹ³⁶ אֵין יְכוֹל לִזְמַר שׂוּם "יְקוּם פּוֹרְקוֹ"³⁷.

36) ואם מתפלל עם הציבור ולא הספיק לומר עמום יקום פורקו, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קיט ו-שנת) שיכול לאומרו אפילו לאחר שסיים הציבור לאומרו, וכן יכול לומר את הבקשות שבסוף הסליחות הנאמרות בארמית אחרי שסיים הציבור לאומרו, אף על פי שאין לאומרו ביחידות (ראה לקמן סי' תקפא ס"ק ד). וכן משמע במשנ"ב לקמן (סי' קלד ס"ק יג), שכתב שמי שלא אמר 'ברוך שמי' בשעת הרצאת הספר תורה, יכול לאומרו עד שעה שפותחים את הספר תורה לקרוא בו.

37) ולפי זה הקשה בשו"ת הר צבי (אור"ח ח"א סי' סד) על הנהגים לומר את היקום פורקו הראשון ביחידות, שהרי זו בקשת צרכי שאסורה ביחידות, ואמנם לשון המשנ"ב שאין לומר שו"ם יקום פורקו.

הלבנות תפלה סימן קא

קלא

באר הגולה

ה מרדכי דיוקא
ד מוסה ל"ב ז אלפסי
ח רבני צדפת
ט ט"ר ט"ו ספרות
פרק ב

לבנון (ז) (ח) בלחש, מטר (ט) להגביה קולו. והגני מלי בינו לבין עצמו, אָבֵל (י) בצבור אסור, * דָּאֲתִי לְמַטְרָד צְבוּרָא: הגה ואם משמיע קולו בביתו כשמתפלל כדי שילמדו מקונו בני־ביתו, מטר (טו): ג' ה"ש אומרים שבראש־השנה ויום־כפור מטר (ה) להשמיע קולם בתפלה (יא) אָפֵלו בצבור: הגה וכן נוהגין, ומכל מקום יזהרו שלא להגביה קולם (יב) יתרו (י) [1] מרי (דרשות מהרי"ם): ד' *יִכּוֹל לְהַתְפַּלֵּל (יג) בְּכָל לְשׁוֹן (יד) שְׁיִרְצָה. והגני מלי בצבור, אָבֵל בְּיָחִיד לא יתְפַּלֵּל (טו) אֵלָא (ו) בְּלִשׁוֹן־הַקֹּדֶשׁ. ה"ש אומרים דהגני מלי כששואל צרכיו, כגון שהתפלל (טו) על חולה או על שום צער שיש לו בביתו, אָבֵל תְּפִלָּה (יז) הַקְּבוּעָה לְצַבּוּר, אָפֵלו יָחִיד יָכוֹל לְאָמְרָה בְּכָל לְשׁוֹן. ט"ו ה"ש אומרים (יח) דָּאֲף יָחִיד כְּשִׁשׂוּאֵל צָרְכָיו יָכוֹל לְשַׁאֵל בְּכָל לְשׁוֹן שְׁיִרְצָה, חוץ מלשון (ט) (יט) אָרְמִי:

באר היטב

בשבת הרים קולו מעט: (ז) בלחש. פ"י אף יכול לבנון בלחש אָבֵל לא כ"כ כמו בקול מקרי אינו יכול לבנון, ט"ז: (ה) להשמיע. ולפי טעם זהיר משמע דאסור, לכן אם יכול לבנון בלחש עדיף טפי, מ"א ע"ש: (י) מרי. דאז בנראי יכָלֵב א' את חברו. ומ"מ נראה דהמגנים שפגמיהם קולם כדי לעורר הפגנה ולהשמיע שפיר רבין, שפיר עבדי, דעקר תפלת ש"ן נהגה דוקא בקול רם, ט"ז וכ"כ המ"א, דלא בבי"ח ופרי"ח ע"ש. אכן אותם שעושים בן להתראות קולם, ודאי עושים שלא כהגון. ועין א"ו שכתב בשם הרמב"ן "והקראו אל אלהים בטוהרה", מפאן אפה למד שתפלה צריכה קול, ע"ש סוף פרשת בא: (י) בלשח"ק. שאין מלאכי השרת נזקקין לשאל לשונות, אָבֵל בצבור הקב"ה בעצמו מקבל תפלתם: (ט) אָרְמִי. דאין נזקקין לארמית, שפגנה בעיניהם:

ארחוקם כשפירושיהו בעצמם שאין דעהם מושבת כ"כ שיוכלו לבנון בתפלת הלחש לגמרי: [1] מרי. עבדי. ועין מח"ב דהקרא דהנה מביא דאף יחיד התפלל על צרה שלא בשבת תפלה אסור להגביה קולו, וכן מוכח לשאן דרב הונא דקאמר ספאן שאסור להגביה קולו בתפלתו כלומר אף תפלתו הפרטית שלא בענות תפלת י"ח אסור כר, ע"ן שם:

באר היטב

הט"ז. והענין קשיתו דמקשה על הרא"ש, עין בפרישה והיטב לך; ובספר לפי מה דמשמע בבאר הגורא בסעף זה ובסעף ג בהג"ה, דלדעת הרשב"א והטור לא נמצא בהקטרא דיהא מטר להגביה קולו במקום שאינו יכול לבנון, על־כַּל־פניו בריו של הט"ז בנודא יל שהחמירו בזה. אף דרכו הגורא פרי"ח ע"ן קצת, דבטור מוכח בהדא דמטר להגביה קולו. ואולי יש לומר דבגתו, לשיטת הטור אין לדון זה מקור הסקטרא: * דָּאֲתִי לְמַטְרָד צְבוּרָא. אֵלָא אם אינו יכול לבנון בלחש ילך ויתפלל בביתו בקול ופרישהו. ונהיה דסעף א, על־כַּרְתּוּךְ מְרִירָה שָׁמַם בביתו ובקול אינו יכול לבנון מרב טרדומו. ומכל מקום היאך אין לו להזיח הדור זה להתפלל ביחיד ולעורר הפגנה, שילמדו מקונו אחרים, אם לא גדול הדור ומפורסם שכל מצויו לשם שמים, וכתב במגן אברכה בשם הספרים מגורים: * יָכוֹל לְהַתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹמֵי. ע"ן במשנה ברורה. וכתב במגן אברכה בשם הספרים מגורים דמוטב להתפלל בלשון שמיכי אם אינו מביין בלשון־הקדש. ומוכח בספר חסידים סימן תקפח דהגני דוקא אם הוא ירא־שמים ורצונו בזה הוא רק כדי שיתפלל בכונה, אָבֵל אם אינו כפי האי גונא יתפלל בלשון־הקדש, וטעם, כי בלשון־הקדש יש לו נקלות רבות מכל לשונות, והוא הלשון שהקדוש־ברוך־הוא מדבר בו עם בני־אוי, כמו שכתב הרמב"ן בפרשת תשא, ונזיל אגרו: בלשון־הקדש נברא העולם, דכתיב "לואת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת", וגם שכתהו נגסת הגדולה את נגסת התפלה היו סאך ועשרים וקנים ומסם נביאים, והנה מנו על כל ברכה בתבונה ובצדופי אותיותיה בכמה סודות נעלמות ונשגבות; וכשאנו אומרים דברים אלו כלשונם של נגסת הגדולה, אף שאין אנו יודעין לבנו, מכל מקום עליה לנו תפלתנו כהגון.

משנה ברורה

ומיהו, בשבת שנוהגים שאחד אומר פסוקי דזמרה בקול רם, שפיר דמי [פמ"ג]: (ח) בלחש. הט"ז כתב, דאף אם יכול לבנון בלחש אָבֵל לא על־כַּרְתּוּךְ כמו בקול, מקרי אינו יכול לבנון ויכול להתפלל ביחיד בקול; וע"ן בבאר היטב שכתבנו דאין להקל בזה: (ט) להגביה קולו. ואזרי (ו) דאפלו אם ישמיע קולו במקצת בס"פ לא יוכל לבנון, דאי לא הכי אסור: (י) בצבור אסור. (ח) אָפֵלו להשמיע קולו במקצת, וכל־שכן להגביה קולו:⁽²¹⁾ ג' (יא) אָפֵלו בצבור. לעורר הפגנה.⁽²²⁾ ולמטר צבורא לא תלשינן, פינן שפדורים ויחזורים בנדום. וע"ן במגן אברכה דמסיק דיותר טוב להתפלל בלחש אם יכול לבנון, וכן כתבו הרבה אחרונים: (יב) יתרו מרי. (ט) דהרי זה מנביאי הבעל שנאמר בהם "והקראו בקול גדול"; אי נמי, (י) דעל־ידי־נה בנודא יכָלֵב אחד מהן את חברו. ומכל מקום נראה (יג) דהמגנים שפגמיהם קולם כדי לעורר הפגנה ולהשמיע שפיר הדברים, שפיר עבדי,⁽²³⁾ דעקר תפלת שליח־צבור נהגה דוקא בקול רם. אכן אותם שעושים בן כדי להתראות קולם, ודאי עושים שלא כהגון: ד' (יג) בְּכָל לְשׁוֹן. ומצוה מן המבחר היא דוקא בלשון־הקדש. וע"ן בסימן סב סעף ב ובמשנה ברורה שם⁽²⁴⁾ מה שכתבנו בשם האחרונים בזה, וגם ע"ן בהשובת חתם־סופר אר"ח

חיים סימן פד ופרו שהאר"ץ בכמה ראיות דמה שהחמירו להתפלל בכל לשון הנינו דוקא באקראי.⁽²⁵⁾ אָבֵל לקבץ בקביעה תמידית ולהעמיד שליח־צבור ולהשפיע לשון־הקדש לגמרי, זה אי אפשר בשום אופן.⁽²⁶⁾ ע"ן שם; ועוד מחמת כמה וכמה טעמים נכוחים האריכו כל גאוני הזמן בספר דברי־הקב"ה והסיפמו שאסור גמור הוא לעשות כן.⁽²⁷⁾ ולאפוקי מכתות הנשואות שנתפרצו מחוץ למדינה בזה והעמיקו את כל נגסת התפלה ללשון העמים, ועברה גזרית עברה, שדלגו הברכה של קבוצ גליות וברכת "גלירושלים עירך", וכשם שרוצים להשפיע זכרון ירושלים בן רוצים להשפיע לשון־הקדש מישאל, פן יגאלו בזכות שלא שנו את לשונם. הקדוש־ברוך־הוא ישמרנו מדעות אפיקורסות קאלו. וע"ן בבאר היטב: (יד) שְׁיִרְצָה. והוא שיביין אותו הלשון⁽²⁸⁾ על בריו.⁽²⁹⁾ אָבֵל (יז) בלשון־הקדש יוצא⁽³⁰⁾ אפלו אינו מביין הלשון⁽³¹⁾: (טו) אֵלָא בלשון־הקדש. לפי שאין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמית והוא הדין שאר לשונות חוץ מלשון־הקדש, אָבֵל צבור אין צריכין מליצי.⁽³²⁾ שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו מקבל תפלתם: (טז) על חולה. רוצה לומר, שלא בפניו, אָבֵל בפניו של חולה⁽³³⁾ מטר בכל לשון, דהקדוש־ברוך־הוא מצוי שם⁽³⁴⁾ (שבת י"ב ע"ב): (יז) הַקְּבוּעָה. דכ"ן שהתפלה קבועה לצבור, הקדוש־ברוך־הוא בעצמו פונה אליה אפלו שלא בזמן שהצבור מתפללין: (יח) דָּאֲף יָחִיד. דסביא להו דהמלאכים מפידין בכל לשון, רק שאין נזקקין לארמית שפגנה בעיניהם. ומשום הכי מתרות הנשים להתפלל בשאר לשונות⁽³⁵⁾: (יט) אָרְמִי. ובצבור מטר אף לשון ארמי. ובהו אתי שפיר מה דאומרים "יקום פֶּרְאָן" ו"בריו שמה" בצבור וכדומה [פמ"ג]. ולפי זה אם מתפלל בביתו⁽³⁶⁾ אין יכול לומר שם "יקום פֶּרְאָן"⁽³⁷⁾, וכן מוכח באור דרש הגדול בהלכות שבת סימן נ:

שער העיון

(1) פשוט: (ח) מבאר הגורא וכן מוכח מהרמב"ם: (ט) דרכי־משה, וע"ן בבאר הגורא מה שהקשה על זה: (י) ט"ז: (יג) ל' ציל בסימן סב בבאר היטב וגם בפרי"ח מגורים בסימן זה:

מילואים

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן צו צו

המשך מעמוד 256

השדה ח"ג ברכות י, ב) שדוקא לענין דוק כתב כן, וכן מה שכתב המשגיב לקמן (שם) היינו דוקא לענין להפסיק בדיבור שאינו נצרך, אבל אם סיים תפילתו ואינו יכול לפסוע כיון שיכנס לתוך ארבע אמות של מתפלל שאחריו, מותר לו לשבת אם הוא חוץ לארבע אמות של המתפלל שאחריו. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' קב ס"ק ב נפקא מינה מדין זה.

[משניב ס"ק ז]

כגון שִׁיבְטֵעַר בְּזוּה וְיִהְיֶה טְרוּד בְּתַפְלָתוֹ.⁽⁸⁾

(3) וביאר הערוך השלחן (סי' ג) שמדובר ברוק שאינו יכול לבלועו, ככיוון וניעו. וגם בצואת האף, כתבו השולחן שלמה (סי' ב) והערוך השלחן (שם) שהדין כן.

סימן צז

שְׁלָא יִגְהַק וְשְׁלָא יִפְהַק בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה

[משניב ס"ק א]

הוא הדין דגנהוק מתוף אגס ליכא אסוּדָא.⁽¹⁾

(1) ובשעת הפיהוק או הגיהוק, כתב המקור חיים (סי' א), שלא ימשוך לומר תיבות מהתפילה.

[משניב ס"ק ג]

הַכֵּל זְמַן שְׁלָא פִּסַּע הָרִי לֵה כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.⁽²⁾

(2) ואף שכבר אמר יהיו לרצון וכו', כתב לקמן (סי' קכב ס"ק ה) שנחשב כעומד לפני המלך כל זמן שלא פסע, וביאר הגר"ח קניבסקי (שיח

הַלְבוּת תְּפִלָּה סִימָן ק קא

המשך מעמוד 260

להמתין עד שיגיע השי"ח לברכת רצה, ומשם ואילך ישמע מהשי"ח. ואף שכתב בביה"ל לקמן (סי' רעא סי' ב) ד"ה דאיתקש) שאין לחלק ברכה אחת ולצאת בה ידי חובה באופן שחציה באמירה וחציה בשמיעה, והרי שלש הברכות הראשונות או שלש האחרונות נחשבות כאחת, צריך לומר שסובר שלענין זה לא אומרים שנחשבות כאחת (זה השלחן לגר"ח דבליצקי ח"א סי' קצד).

[משניב ס"ק ו]

הַקּוֹלָה לֹא יִשְׁמַע⁽¹⁴⁾, וְכָל הַמְּשַׁמֵּעַ קוֹלוֹ בְּתַפְלָתוֹ⁽¹⁵⁾ הָרִי זֶה מְקַטְעֵי אֲמָנָה⁽¹⁶⁾ וכו', יֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעֵינָיו שִׁיכּוֹל לִכְנֹתוֹ.⁽¹⁷⁾

(14) ומטעם זה הוכיח בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סוף סי' טו), שקול דיבור של אשה אינו נחשב לערה אפילו אם דיבורה נעים, שאם לא כן אולי חנה התפללה בלחש כיון שעלי עמד בסמוך אליה, ולא רצתה שישמע את קולה.

(15) ולומר באמצע התפילה תיבות 'מוריד הגשם' או 'יעלה יובא' וכו' בקול, כדי להזכיר לציבור, כתב בביה"ל לקמן (סי' קיד סי' ב) ד"ה אסור) שאף שהמגיא (שם ס"ק ב) כתב שהשי"ח יכירו בתוך תפילתו בלחש 'מוריד הגשם', אין נכון לעשות כן, ולא ביאר הטעם.

וכן החזירא (דינים והנהגות פ"ד אות כד, דעת נוטה תפלה תשובה קמו) הורה שלא יעשה כן, משום שאין זה דרך ארץ בתפילה, והוסיף הגר"ח קניבסקי (שם) שמימי המנהג להקל בזה, וגם החזירא לא אמר שהדבר אסור אלא שאינו דרך ארץ. ודעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ח ארחות הלכה הע' 20) שאף לדעת המגיא הג"ל היינו דוקא שהשי"ח או השמש יעשו כן, אבל לא שאחד מהמתפללים יאמר באמצע תפילתו בקול, משום שהוא דבר מבוזה לעשות כן בשעה שעומד לפני המלך בתפילה.

(16) ואף שבגמרא בסוטה (לב, ב) מבואר טעם אחר, שתיקנו להתפלל בלחש כדי שלא לבייש עוברי עבירה שמתחזים בתפילתם, וז"ל המהרש"א (חידושי אגרות שם) שאם כולם היו מתפללים בקול לא היינו אומרים שהמגיא קולו הוא מקטני אמנה, ורק לאחר שתיקנו להתפלל בלחש בגלל עוברי עבירה, מי שמגביה קולו נקרא מקטני אמנה.

(17) ועיבור שאינם יודעים להתפלל בעצמם, כתב בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ג סי' ו) שיוכלים לומר עם השי"ח מילה במילה, וכשיש לחוש שבלחש לא יאמרו או שלא יתרגלו להתפלל בעצמם, יכולים להתפלל בקול.

טו) שלאחר שאמר 'השם' של סיום הברכה אסור לו לחזור, אבל קודם לכן יכול לחזור, ואף שחזר לומר שם שמים.

(8) ואם לא כיוון בברכת 'אבות' ועדיין לא התחיל את הברכה השניה, כתב הגר"ח קניבסקי (שיח השדה ח"ג ברכות יג, ב) בשם החזירא שיכול לחשוב בליבו פירוש המילות של ברכת 'אבות', ונחשב שכיוון בה, אך כתב, שבמשניב (סי' ד) וכן בביה"ל (ד"ה והאידנא) מבואר לא כן, וראה מה שכתבנו לעיל סי' סג ס"ק יד לענין קריאת שמע.

והוסיף הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קכ-קכא), שלדעת החזירא הג"ל גם אם נזכר שלא כיוון לאחר שכבר אמר 'ברוך אתה ה' ועדיין לא חתם 'מן אברהם', לא יסיים 'למודני חוקיך' ויחזור לומר את הברכה בכוננה, אלא יכון במחשבתו מראש הברכה.

[ביה"ל ד"ה המתפלל]

שְׁלָא יִתָּא לְבוּ פּוּנָה פְּאָמְצַע הַתְּרַבָּה לְדַבְרִים אַחֲרֵים⁽⁹⁾, וְאִפְלוּ אִם בְּעַת שְׂיֵאמַר אַחֲרֵיכֶם הַתְּפִלָּה שֶׁל הַתְּרַבָּה יִחְזֹר וְיִכְנֹתוֹ.⁽¹⁰⁾

(9) ולהפסיק בברכת 'אבות' כדי לשמוע קדושה וכו', דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פי"א הע' יג) שמתור.

(10) וביאר בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ה סי' ה אות א), שודאי מדובר שכשאמר את תיבות הברכה ידע מה שאומר, והיינו שהתחיל ברכת 'אבות' בכוננה, והפסיק באיזה הרהורי דברים, ואחר כך אמר 'אלוקי אברהם' בכוננה, ומי צריך היה להיזהר בזה, כיון שליבו פנה לדברים אחרים.

[ביה"ל ד"ה והאידנא]

שְׂיִכְרֵךְ עוֹד בְּכֹחוֹת שְׁבוּדָאֵי לֹא יֵצֵא בְּקֶסֶם⁽¹¹⁾ וכו', וְיִמְתִּין עַל הַשִּׁי"ח⁽¹²⁾ וכו', לְכַרְכַּת "אֶתְּךָ גְבוּר" יִתְחַלֵּל בְּעַמּוּמֵינוּ.⁽¹³⁾

(11) וישוב לזה כתבו הגר"ח קניבסקי (קהלות יעקב ברכות סי' כז) והגרש"ז איערבך (שיח הלכה סי' קא אות ד), שצריך לומר שגם בלא כוונה אין זו ברכה לבטלה, שנקראת תפילה אלא שחסרה בה כוונה, ולכן גם כשאי אפשר לו לכון בשום אופן, מי"מ כשהתפלל קיים מצוה, והוסיף הגר"ח קניבסקי (קהלות יעקב שם), שגם בספר בית אלקים להמבי"ט כתב שיש מצוה בקריאת התיבות אף על פי שלא כיוון.

(12) ושי"ח שלא כיוון ב'אבות' בתפילת לחש, דעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קכב) שימשוך בתפילתו ולא יפסיק.

(13) וכן כששכח 'יעלה יובא' ועדיין לא סיים את התפילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קכד סי' ד) יכון, וכן בשעה"צ שם ס"ק מז) שיכול

מילואים

הלכות תפלה סימן ק קא

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ז]

וְאֶפְלוּ בְּסוּקֵי דְנִמְרָה (18) טוֹב שְׁלֵא לְהֵרִים קוֹלָהּ.

השערי תשובה (ס"ק ו) שלא ירים את קולו. אמנם הכף החיים (ס"ק ז) הביא מהוזהר שהמתפלל על צרתו ירים קולו, ולכן כתב שהכל תלוי איך יוכל לכוון יותר, והערוך השלחן (ס"ח) כתב שתהלים וסליחות אפשר לומר בקול רם.

[ביה"ל ד"ה בלבו]

וּבְרִיעָבֵד אִם הַתְּפִלָּה בְּלִבּוֹ, מְצוּר הַמְּגַן-אֶבְרָהָם דְּלֹא יִצְאֵהוּ.

(20) וחולה שאין באפשרותו להוציא את המילים בפיו, כתב הרמ"א לעיל (ס"ז צד ס"ז) שיהרהר את התפילה בליבו, ובמשנ"ב שם (ס"ק כא) כתב שיתכן שאין צריך לחזור ולהתפלל אפילו אם הכריא לפני שעבר זמן תפילה, מאחר שהיה אנוס בשעה שהתפלל.

ולענין ברכת המזון, כתב לקמן (ס"ז קפה ס"ק ג) שטוב לעולם לברכה בקול, כי הקול מעורר את הכוונה, ובפרט בשבת ויום טוב כדי שלא ישכח מעין המאורע.

(19) ואף יחיד המתפלל על צרתו [שלא בתפילת שמונה עשרה], כתב

הלכות תפלה סימן קב

המשך מעמוד 262

וכהן שלצורך נטילת ידיו לברכת כהנים צריך לעבור כנגד המתפלל, דעת הגרי"ש אלישיב (ארבע אמות של תפלה עמי' שצט, ושיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות כו, א) שמותר לו לעבור, שכן באיסור לעבור נאמרו ב' טעמים, או מטעם שמבטל כוונתו של המתפלל, היום אין אנו יודעים מה הוא לאסור משום כך, שהרי אין אנו מכוונים, או מטעם שמפסיק בין המתפלל לשכינה, ולטעם זה מותר לצורך מצוה, ובשרית מנחת יצחק (ח"ח ס"י י) כתב שאם אי אפשר באופן אחר, יעבור בעידי המתפלל, שכיון שהוא לצורך מצוה נחשב כשעת הדחק, ואפשר לסמוך על האי"ר שמהצדדים מותר לעבור. מאידך, בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה כא) כתב שאסור לו לעבור, ויסמוך על הנטילה שנטל בבוקר, אלא אם כן לא נטל את ידיו בבוקר כראוי, כגון ביום כיפור ותשעה באב או שהסיח דעתו מהנטילה בבוקר.

וישראל הרצה לעבור כנגד המתפלל כדי לעמוד בברכת כהנים כשפניו כנגד פני הכהנים, דעת הגרי"ח קניבסקי (נשיאת כפים כהלכותה עמי' קנ) שאסור לעשות כן, ודעת הגר"ש איערברך (שיח הלכה ח"ג ס"י קכב ס"ק עח) שאם עובר רק מהצד המנהג שלא לחשוש לזה אפילו לכתחילה.

ואם צריך לצאת מבית הכנסת לעשיית צרכיו, ואין אפשרות אחרת אלא לעבור כנגד המתפלל, כתב האי"א (בוטשאטש ס"ד) וכן הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קכה) שכשיש בו משום 'בל תשקצו' [ראה שו"ע לעיל ס"י צב ס"ב] מותר לעבור כנגד המתפלל.

(22) והיינו שהעובר עוסק בקריאת שמע, וכמובאר בחיי אדם (כלל כו ס"ג).

[משנ"ב ס"ק טז]

לְהַמְגִין אֶבְרָהָם בְּסֵעִי-קָטָן וּפְלִפְנֵיהֶם דְּמִי, וְלְהֵאֱלִיְהוּ נְבִיא שְׁרִיי.

(23) וכן לענין הרחקה מצוה, שכתב השו"ע לעיל (ס"ז עט ס"א) שאם הצוה מלפניו צריך להרחיק כמלא עינו, וכשהצוה מאחוריו או מצדדיו צריך להרחיק ארבע אמות, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ה) שאם הצוה בצדדים שלפניו נחלקו בזה המג"א והאי"ר (שם), שלדעת המג"א דינו כלפניו, ולאי"ר דינו כמו שהיא בצדדים, וראה עוד מה שכתבנו שם.

[ביה"ל ד"ה אסוח]

דְּהוּא הָדִין דְּיֵשׁ לְנַהֵר שְׁלֵא לְעֵבֵר בְּעַת שְׁקוּרִין שְׁמַע וְשְׁאֲלֵהוּ.

(24) ודין זה, מבואר בא"ר (ס"ק ו) שהוא רק בפסוק "שמע ישראל" ולא

ואפילו בבית הכנסת, כתב האורח נאמן (ס"ק ט) שהדין שהיושב שם קודם לכן צריך לקום, הוא דוקא אם מתפללים במנוח, אך אם מתפלל שם ביחידות, אין היושב צריך לקום.

(18) ואולם כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק א) שממידת חסידות שגם במקרה שהיה צריך לקום ולא קם, שהמתפלל לא יעמוד להתפלל שם.

(19) וגם כשלומד לבד, משמע בשערי תשובה (ס"ק ה), שהוא מקור דברי המשנ"ב שמותר.

[משנ"ב ס"ק טו]

מִפְּנֵי שְׁמִבְטֵל כְּפָנָיו (20) עַל-יְדֵי זְהוּי, וְלִכֵּן אֲסוּר אֶפְלוּ עוֹסֵק אֶז בְּקִרְיַת שְׁמַע.

(20) ואם באמצע תפילת שמונה עשרה הטיל קטן מי רגלים, כתב לעיל (ס"ז צ ס"ק פה) שאף שמותר לו להתרחק ממקומו כדי לגמור את התפילה, אך אם לשם כך יצטרך לעבור כנגד המתפלל ישאר במקומו, שכיון שאיסור מי רגלים הוא מדרבנן, יש לסמוך על הרשב"א (ברכות כב, ב ד"ה היד) שאם כבר מתפלל אין צריך להפסיק.

(21) ולעבור כנגד המתפלל כדי להשלים מנין, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז ס"י כ אות ב) בשם שו"ת יד אליהו (לובלין, ס"י ה) שאם אין אפשרות אחרת, מותר לעבור כנגדו, אבל אם יש מנין בלעדיו, אסור. וראה מה שכתבנו בהמשך.

ולעבור כנגד המתפלל כשהעובר אוחז ספר תורה בשביל לקרוא בו, דעת הגרי"ש אלישיב (חשוקי חמד מגילה עמי' רצא) שמותר, כדי למנוע טירחא דציבורא. וכן מותר אחרי הקריאה להחזירו מפני כבוד הספר תורה, בצירוף דעת האי"א (בוטשאטש, ס"ד ד"ה לא ראיתי) שהתיר לעבור כנגד המתפלל לשמוע קריש. מאידך, דעת הגרי"ח קרליץ (חוט שני פסח עמי' שט) שאסור לעבור לצורך זה, וכן כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ט הע' גא) שקשה להקל בזה, ורק לצורך מצוה דאורייתא אפשר להקל, וכדלהלן, וכן לצורך תפילה בציבור, כתב הגרי"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה ריא) שאסור לעבור כנגדו.

ומה שכתב המשנ"ב לעיל (ס"ז סט ס"ק ט) שאנשים שלא שמעו קריש וקדושה ומתאספים בבית הכנסת כדי לשמוע, צריכים להיוהר שלא לעבור כנגד המתפלל, מקורו במג"א (שם ס"ק ד) בשם הבי"ח (ד"ה מיהו), ושם מדובר שיכולים להמתין מבלי לעבור כנגד המתפלל.

וכהנים העולים לדוכן ואין להם אפשרות לעבור אלא כנגד המתפלל, דעת החו"א (הגרי"ח קניבסקי בשמו, דעת נוטה עמי' שפב) שמותר להם לעבור, כיון שהוא לצורך מצוה דאורייתא.